

ВИЦЕАДМИРАЛ
 ЈОВАН ГРБАВАЦ,
 НАЧЕЛНИК
 ИНСПЕКТОРАТА
 ОДБРАНЕ
 РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

ВРЕМЕ КОНТРОЛИСАНИХ ИСКУШЕЊА

Још висок ниво корупције својствен је не само за наш одбрамбени систем већ и за друштво у целини. Материјални положај официра, подофицира и цивилних лица на одговорним дужностима мора бити знатно повољнији. Штета коју појединац сам себи нанесе тада би била већа од користи коју може остварити незаконитим пословањем. Како држава финансијски стимулише најспособније менаџере у јавним предузећима, сличан аршин треба да примени и у Министарству одбране и Војсци.

Осле распада заједничке државе Србије и Црне Горе положај Министарства одбране није у потпуности правно дефинисан. Нов законодавни оквир још није добио ни Инспекторат одбране, стручни орган за контролу одбрамбеног система некадашњег Врховног савета одбране. До усвајања републичког *Закона о изменама Закона о министарствима*, али и доношења остале нормативне регулативе о надлежностима система одбране, Инспекторат делује као у претходном периоду. За сада је потчињен врховном команданту, односно председнику Републике Србије.

Са вицеадмиралом Јованом Грбавцем, начелником Инспектората одбране, разговарали смо о проблемима који су последњих година обележили пословање Министарства и Војске – о корупцији у систему, злоупотреби службеног положаја, незаконитом решавању стамбених тешкоћа, аферама *Панцир* и *Сателит*, те финансијским штетама због лоших уговора са наменском индустријом. Најодговорнији старешина Инспектората говорио је и о обучености јединица за деловање у елементарним непогодама, о учешћу у мировним мисијама и узроцима који су нарушили способност нашег

ваздухопловства. Недоумице о будућој организацији Инспектората, о заштити људских права и цивилној контроли у систему одбране, такође смо поделили са адмиралом Грбавцем.

Какав ће будуће бити положај Инспектората одбране?

– До сада је Инспекторат био потчињен Врховном савету одбране и није имао званичну институционалну везу са Министарством одбране. У новим околностима Министарство је предложило надлежним државним органима да се Инспекторат позиционира у његов састав, уз Војнобезбедносну и Војнообавештајну агенцију. Слична су искуства већине земаља и држава из окружења, посебно чланица Партнерства за мир и НАТО. Правно утемељење Инспекторат ће добити тек када се донесе Уредба о његовом раду. Очекујемо да се до краја месеца нормативно и функционално дефинише положај Инспектората одбране.

Хоће ли нова позиција онемогућити независну контролу одбрамбеног система?

– У време када је био одвојен од Министарства одбране, Инспекторат је могао да ради у сложеним условима, поготово када контролише пословање најодговорнијих личности система одбране. Верујем да се новим решењем може постићи објективност током инспекцијског надзора. Треба знати да је Инспекторат одбрамбени стручан орган врховног команданта, а истовремено и ваљан инструмент цивилне контроле система одбране. Он сарађује са скупштинским Одбором за одбрану и безбедност, Народном скупштинском и Владом Србије, војним кабинетом председника Републике и, наравно, Министарством одбране и Генералштабом Војске. Својеврсну независност обезбеђује и начин на који се бира, односно поставља најодговорнији старешина Инспектората одбране. До сада је начелника Инспектората именовао Врховни савет одбране, а будуће ће га, као и све генерале, именовати председник Републике, на предлог министра одбране.

Тврдите, заправо, да ће начелник Инспектората бити војно лице, а да на његове одлуке неће утицати претпостављени, односно министар одбране или поједини државни чиновници?

– И на челу Инспектората одбране других земаља налазе се војна лица, односно генерали са две или три звезде. Тако је у оружаним снагама САД, Румуније и Чешке, са којима смо о томе у више наврата размењивали мишљење. Значајно је да у нашим условима начелник Инспектората буде највиши официр, старешина који је прошао све нивое командовања у Војсци. Он се не бира према политичкој подобности или страначким интересима, већ на основу знања, способности и искуства. Треба да извршава задатке врховног команданта, Владе или да поступа по захтеву скупштинског Одбора за одбрану и безбедност. Инспекторат изводи и инспекције које затраже министар одбране или начелник Генералштаба. Иако су могући различити утицаји на Инспекторат одбране Републике Србије, убеђен сам да њихов ефекат умногоме зависи од личности која га води.

Који је заједнички именитељ пословања у систему одбране протеклих година?

– Још висок ниво корупције својствен је не само за наш одбрамбени систем већ и за друштво у целини. То је општа одлика зе-

маља у транзицији. Зато је неопходно да се у Министарству одбране и Војсци осмисли ваљан модел за спречавање недозвољених појава. Држава је у вези с тим предузела низ мера, али основни проблем представља положај њених службеника или, како се то војном терминологијом каже, доносилаца одлука, посебно у области финансија и јавних набавки. Материјални положај официра, подофицира и цивилних лица на одговорним дужностима мора бити знатно повољнији. Штета коју појединци сами себи нанесу тада би била већа од користи коју могу остварити незаконитим пословањем. Недопустиво је да начелник Генералштаба српске војске има плату од шездесетак хиљада динара или још мању. Ми више не живимо у друштву из средине 20. века, друштву у коме је владао принцип уравниловке. Ово је време квалитета, у коме се цене знање, труд и рад. У њему влада другачији систем вредности. Све око нас се приватизује, а држава ће остати власник мањег дела имовине. За менаџере који ће том имовином управљати изабраће најспособније. Па, ако је држава у јавним предузећима за менаџере издвојила одговарајуће плате, такав аршин треба применити и у систему одбране.

Надлежни у Министарству одбране и Војсци свакодневно се суочавају са гломазношћу система, али и са несавласношћу његових потреба са одбрамбеним могућностима. Сасвим је сигурно да ће бројна величина система одбране бити око 0,4 одсто укупног становништва земље, што је стандард и у осталим армијама света. За финансирање послова одбране планирано је 2,4 одсто бруто националног дохотка. То су добре претпоставке за ефикасну и функционалну војну организацију.

У таквој организацији посебна пажња поклања се системској контроли, што је делатност Инспектората одбране. Чиме се он још бави?

– Инспекторат првенствено контролише борбену готовост, функционалну способност састава Војске и припреме за одбрану. Оспособљености одбрамбеног система за поједине функције извештава надлежне републичке органе. У њему делује и Материјално-финансијска, тржишна и грађевинска инспекција, те Инспекција заштите на раду, заштите животне средине и заштите од пожара. Још смо Врховном савету одбране предлагали да се у оквиру Ин-

НАМЕНСКА

– После контроле предузећа наменске индустрије, Инспекторат је поднео неколико кривичних пријава против одговорних и овлашћених лица због непоштовања уговорених обавеза према Министарству одбране. Наиме, систем одбране је уложио новац за производњу наоружања у фирме из Крагујевца и Ужица, како би стимулисао њихов развој и пословне пројекте. За продају на тржишту, такође, предао им је извесне количине вишка војног наоружања и муниције. Предузећа наменске индустрије требало је да новац врате Министарству када превазиђу финансијске проблеме. Од тога, међутим, није било ништа. Финансијске штете, односно дуговања Војсци, како су проценили надлежни, износе 725.000.000 динара од *Заставе*, а 672.000.000 динара од *Првог партизана*. Инспекторат је о томе обавестио државни врх. Влада Републике Србије је, у том смислу, учинила и конкретне помаке, претварајући део тих средстава у државно учешће у тим фирмама. На тај начин се државно учешће у једној од тих фирми са 51 повећало на 72 одсто.

Кривичне пријаве поднео је Инспекторат одбране и против одговорних старешина у Министарству због недоследности у надзору уговорених обавеза наменске индустрије. Доведен је у питање и квалитет кадра који је у Управним одборима тих фирми штитио интерес система одбране. Они су замењени тек после годину дана. Појава великог броја малих фирми за промет наоружања, војне опреме и муниције повећала је корупцију и умањила могућност државног надзора.

ФОНД СОВО

– Фонд за социјално осигурање војних осигураника је протеклих неколико година незаконито градио и куповао станове за војне пензионере. Како Министарство одбране има институцију која се бави тим пословима, Фонд је преко ње требало да решава своје стамбене потребе, тако што ће јој преусмерити финансијска средства којима располаже. У то време ни Управни одбор Фонда није поступао у складу са прописима. Против одговорних старешина Фонда су покренуте кривичне пријаве.

спектората одбране формира Одељење за заштиту људских права – и запослених у систему одбране, и грађана који са њим контактирају. Планирано је да и Инспекторат безбедности летења уђе у састав Инспектората одбране.

Због смањења обима послова Министарства одбране и Војске, поменуће инспекције ће претрпети организационе и функционалне измене. У Инспекторату ће радити око 50 запослених, од тога ће половина бити цивилна лица. Раније је основна јединица коју је контролисао Инспекторат била бригада, а у новој законској регулативи предложићемо да то буде самостални батаљон. Наравно, променићемо и постојећу методологију инспекцијског надзора, оцењивања и вредновања борбене готовости, застареле правне процедуре и увести стандарде НАТО у одговарајућим областима. Контрола наменског трошења буџетских средстава издвојених за финансирање послова одбране, односно новца пореских обвезника, јавних набавки и законитости током уговарања послова у Министарству и Војсци, такође су задаци Инспектората одбране. Уз то, он по прописаној методологији прати спровођење државних одлука које се односе на систем одбране, што представља практично цивилну контролу.

Претпостављамо да имате податке о способности наших јединица за наменске задатке?

– Планским најављеним и ненајављеним контролама у претходном периоду, или инспекцијским надзором по захтеву министра одбране или начелника Генералштаба Војске, уочили смо да систем одбране није добро димензионисан, опремљен и обучен за помоћ државним органима у случају елементарних непогода и природних катастрофа. Оспособљеност састава Војске за одбрану је на задовољавајућем нивоу. Јединице Копнене војске су обучене и попуњене за наменске задатке од 80 до 90 одсто. Такви проценти су у Ваздухопловству испод 50, што је алармантно, на шта смо крајем прошле године упозорили надлежне државне институције и Министарство одбране.

Узроке лошег стања у нашем ваздухопловству треба тражити најпре у погрешном финансирању и програмирању потреба. Средства која је систем одбране добијао нису усмеравана крајњим корисницима. Онда имате и ситуацију каква се догодила прошле године – нема довољно горива за обуку пилота, а при томе је неки референт неплански издвојио више новца за ремонт авиона, уплатио га ремонтном заводу, а да се ремонт није ни извршио. Понекад се дешавало да су одговорне старешине сматрале да треба да купују социјални мир запослених, па су ненаменски трошили финансијска средства, не водећи рачуна о борбеној готовости. Но, многе тешкоће су последица дугогодишњег запостављања тог вида Војске и тешко је данас за то некога окривити. Може се рећи и да се Ваздухопловство није довољно наметнуло као проблем држави. Поједини команданти ваздухопловних јединица имали су мегаломанске захтеве када је реч о опремању, не уважавајући реалне економске могућности земље.

Обука професионалних војника за учешће у мировним мисијама је квалитетна. Неопходно је усвојити нове процедуре и стандарде како бисмо достигли захтевану организациону, технолошку и функционалну компатибилност са осталим саставима у мировним операцијама. Обучавање треба да се усмери на оно што је специфично у савременом ратовању, посебно на борбу у урбаним срединама. Одлазак у мировне мисије захтева изузетну обавештајну способност и припреме. Док држава не донесе потребну правну регулативу за систем одбране, задатак Војске је да професионалне војнике обучава по новим принципима и само ограничено ангажује у мисијама.

Каснимо, додуше, и са реформом обуке. Иако је много тога учињено, још немамо ни одговарајућа правила, ни симулационе системе на којима би се квалитетније оспособили доносио-

ЈУГОИМПОРТ – МОНТ

– Неовлашћено лице из Министарства одбране је у априлу прошле године са црногорским Југоимпортом – Монт потписало уговор о извозу вишка војног наоружања на инострано тржиште. Проблематичан је управо начин на који је тај уговор склопљен – фирма је посао добила мимо тендера, што је данас предмет судског спора. Инспекторат одбране током контроле није успео да пронађе сву документацију о том послу.

ци одлука на свим нивоима. Министарство одбране и Генералштаб Војске зато инсистирају на опремању савременим технологијама.

Шта се дешава када појединци или састави Министарства и Војске не раде у складу са законом?

– Уколико надлежне инспекције утврде да се у систему одбране незаконито послује, Инспекторат против одговорних лица подноси кривичне пријаве Војном одељењу Тужилаштва Републике Србије. Судски се гоне и предузећа из грађанства која су нанела штету Министарству и Војсци. Извештај о одговорности доставља се надлежнима у систему одбране и државним институцијама. За мање пропусте Инспекторат тражи дисциплинску одговорност – удаљавање са дужности, губитак чина или повлачење овлашћења. Није нам најважније да поднесемо кривичне пријаве већ да на неки начин иницирамо претпостављене да контролишу своје сараднике и потчињене. Војнодисциплински суд има снажан инструмент губитка чина, али се он ретко примењује. Углавном се кривица своди на поступање потчињеног по наређењу претпостављеног. Нико не може, међутим, да поступа мимо закона.

Да ли је то баш тако?

– У прошлој гарнитурџ Министарства одбране и Војске било је много незаконитости у раду. Пут до афера које су потресале систем одбране трајао је знатно дуже. Инспекторат је реаговао кад год је то било могуће. У неким ситуацијама ни надлежни државни органи нису знали шта се заиста догађа. Очит пример за то јесте потписивање уговора о сателиту. Инспекторат одбране, према садашњој регулативи, није намењен за непосредна реаговања на ванредне догађаје. Он се у принципу бави некривичним истрагама и системском контролом послова одбране. Претходни министар одбране је повукао такве кадровске потезе да се практично окружио људима који су му били наклоњени, а злоупотребљавали су службени положај. Многи су сматрали да је оно што министар каже закон, а не оно што у закону пише.

Недавно је Инспекторат одбране контролисао куповину, изградњу и поделу војних станова од 1. јануара 2000. године до данас. Какви су налази инспектора?

– Општи је закључак да не постоји јединствена евиденција купљених и додељених станова у систему одбране. Хаос и збрка у документацији омогућили су појединцима да незаконито послују. Правилник о решавању стамбених питања, који је усвојен прошле године, својевремено је такође контролисан. Инспекторат је на њега уложио 11 страница примедби. И поред тога он је на предлог министра одбране прихваћен на Савету министара.

Безброј је примера да се не поштују прописи. Појединци у Министарству и Војсци, захваљујући различитим везама, имали су ексклузивно право да знају своје место на ранг-листи и колико стамбених квадрата треба да се одрекну, како би преко реда добили стан. Карактеристичан је пример припадника система одбране који је пет пута мењао исказ о проценту одрицања. Имали

АФЕРА САТЕЛИТ

– Инспекторат одбране није контролисао послове закупа сателита. Уговор о томе је потписао бивши министар одбране, као члан Савета министара, али без сагласности надлежних републичких институција. Сви документи у том поступку била су означени као строго поверљиви. Кривичну пријаву против тадашњег министра одбране поднело је Министарство. Данас афера *Сателит* представља државни проблем.

смо случајеве да су станови подељени, а да захтеви свих стамбених интересената нису били обрађени.

Када је реч о финансирању стамбене изградње, кад год је Министарство примењивало модел суинвестирања са грађевинским фирмама, били смо преварени, јер смо добијали знатно мање стамбених квадрата. Тешкоће у Рашкој улици у Београду, познатије као афера *Цвећара*, настале су најпре зато што је објекат изграђен на земљишту које није грађевинско, односно на коме није била дозвољена стамбена градња. Данас је тешко превазићи проблеме на тој локацији, јер датирају још из 1998. године. Штете имају и садашњи станари, али и они којима су додељени њихови ранији станови, јер их нису вратили стамбеном фонду.

За пропусте у стамбеном пословању дисциплински одговарају многе старешине, а против најодговорнијих су поднете и кривичне пријаве. Судски поступак се води и против бившег министра одбране, јер није испоштовао захтев Врховног савета одбране да се станови у Рашкој улици продају на тржишту.

Шта је откривено о афери Панцир?

– Инспекторат одбране је суду доставио налазе о уговорима Министарства одбране и *Производње Миле Драгић*. Сви одговорни су оптужени и склоњени са дужности, а кривични поступак је у току. Надлежни су најпре утврдили да су цене предвиђене уговорима неправилно формиране. Да су се потписани договори реализовали Војска би претрпела новчану штету у вредности од 26.000.000 евра, само због погрешно дефинисаних цена. Куповину војне опреме покренуо је ненадлежни орган Генералштаба Војске, без знања Кабинета начелника. Инспекторат се није бавио истрагама, већ је проверавао тактичку оправданост уговорених количина опреме – да ли је она усвојена у наоружање и опрему припадника система одбране, те да ли су била одобрена новчана средства за такву набавку. Све то није постојало.

Куповина се по одлуци министра одбране одвијала као поверљива, мада поједине покретне ствари предвиђене уговорима нису биле поверљиве природе, па су се могле куповати у поступку јавне набавке. И у делу где је постојала поверљивост набавке поступак није спроведен у складу са законском регулативом. Надлежни орган Министарства није формирао ни комисију која је требало да напише извештај о квалитету производа, цени, роковима испоруке, гаранцијама и припреми предлог одлуке за јавну набавку.

Од укупно 28 ставки војне опреме које су уговорене, само је 11 било усвојено у наоружању и војној опреми. Министар одбране је за 2006. и 2007. годину, међутим, одобрио набавку непосредном погодбом. Средства која нису усвојена у наоружање нису смела ни да се уговарају у серијској производњи. Договорене количине војне опреме за посебне намене знатно су превазилазе потребе Војске – уговорено је 59.000 комада шлемова, на пример, а Војсци је недостајало 28.000. Сматрамо да су уговорени послови са *Производњом Миле Драгић* незаконити, јер није испоштована предвиђена процедура у Министарству одбране. Том приликом појединци су прекорачили и дозвољена овлашћења у поступку уговарања. Ипак, одлуке суда не можемо прејудуцирати. ■

Владимир ПОЧУЧ
Снимео Звонко ПЕРГЕ